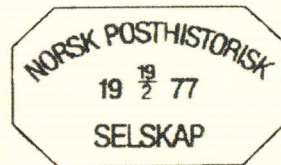

BUDSTIKKA

September 2011

Årgang 16 nr. 3

General Postal Union – Universal Postal Union

Forfatteren har inntil noen få år siden samlet Norge til Utlandet opp til GPU 1875. Mange samlere med meg syntes at det dermed var slutt med interessante portosatser, konvensjoner med clearing m.m.,

og satte dermed punktum der. Jeg har senere kommet fram til at dette var en feil.

Les mer på side 6.

I dette nummer:

Noen linjer fra redaktøren	2
Lederens hjørne	3
Minneord for Bjørn Bunæs	3
Bokanmeldelse	4
Brev til Jamaica i 1972	5
General Postal Union – Universal Postal Union	6
De eldste poststedene i Finnmark. Del 5.	
Om salg og avstempling av Norges første frimerke ved poståpneriene i Finnmark	9
Litt omkring Postmuseets stempelkort	22
Følgelig av blankett nr. 73	23

Om salg og avstempling av Norges første frimerke ved poståpneriene i Finnmark

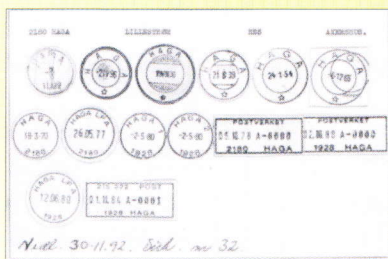
Fra 1. januar 1855 ble det innført enhetsporto i Norge samtidig som Norges første frimerke – 4 Skilling Våpen – ble tatt i bruk. Dette skjedde også i Finnmark.

Les mer på side 9.

Litt omkring Postmuseets stempelkort

For tiden pågår det skanning av Postmuseets gamle stempelkort, og bildene legges ut søkbare på primusweb.no i regi av Maihaugen. Med min førstehånds kunnskap om dette arkivet, vil jeg gjerne komme med noen kommentarer og opplysninger.

Les mer på side 22.

Møteprogram Høsten 2011

Lørdag 10. desember 2011

Knut Arveng: "Roald Amundsens ferder".

Spontanauksjon

Møtene holdes kl. 13.00
i PFTs lokaler,
Schweigaardsgt. 33 B, Oslo.

Mat og drikke etter
tradisjonelt opplegg

"Bergen Hundre"

Åpent møte i
Norsk Posthistorisk Selskap

Den 15.10.2011 Kl.13.00
i Turnhallen på Slettebakken, Bergen

Foredrag: "Postens sirkulærer på nett"
ved statsarkivar Yngve Nedrebø,

Budstikka

Utkommer i 2011 med fire nummer,
og sendes til medlemmene i NPS

Ettertrykk tillatt hvis kilde oppgis

Ansvarlig redaktør:

Bjørn Schøyen, Pb.1 Høybråten,
1005 OSLO
Tlf.: 90 12 46 90
E-post: budstikka@posthistorisk.no

Norsk Posthistorisk Selskap

Adr: Postboks 4369, Nydalen
0402 OSLO, Bankgiro: 0540 0840395

Styret i NPS:

Leder: Trond Schumacher
Holmendammen Terr. 22, 0773 OSLO
E-post: trond.schumacher@bio.uio.no

Nestleder: Øivind Rojahn Karlsen
Maries vei 12, 3610 Kongsberg
E-post: oivindr@online.no

Sekretær: Arvid Løhre,
Lurudveien 28 K,
2020 SKEDSMOKORSET
E-post: arvid@online.no

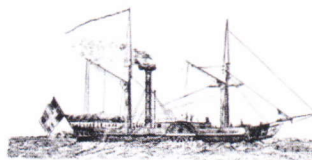
Kasserer: Gunnar Melbøe
Betzy Kjeldsbergs vei 26 E, 0486 OSLO
E-post: gmelboee@online.no

Styremedlem og webredaktør:
Henning J. Mathiassen
Revefaret 69, 3033 Drammen
E-post: henning.j.mathiassen@ebnett.no

Varamedlemmer:

Finn Leiang
Sigurds vei 21 A, 1450 Nesoddtangen
E-post: fleiang@online.no

Arne Thune-Larsen
Melumveien 7, 0751 Oslo
E-post: arnel@getmail.no

..noen linjer fra redaktøren....

Auksjoner er gøy - noe undertegnede ble minnet på under siste møte i NPS. Etter en relativ frisk budgivning endte redaktøren opp med et eksemplar av "Norsk Luftpost 1920-1937" av Justus Anderssen. Dette var riktignok et uvanlig signert eksemplar, men den store gleden kom først da jeg kom hjem, og fikk lest meg gjennom boken. Den ble utgitt i 1938, og var en systematisk gjennomgang av sirkulærer og samtidsskildringer av pionertiden i norsk luftpost. Det har i årene etter denne utgivelsen kommet mange bøker som berører temaet norsk luftpost, men det som virkelig overrasket meg var at denne boken inneholdt opplysninger som jeg ikke har sett i den senere litteraturen. Hva vil jeg så med dette - jo - minne dere på at det fortsatt finnes mye viktig informasjon gjemt og ofte glemt i den første generasjonen av posthistorisk litteratur.

Som dere sikkert skjønner så er jeg nå inne i en samlerfase hvor mye fokus er knyttet opp mot luftpost. I denne forbindelse besøkte jeg nylig Stampex i London hvor 100 års jubileet for den første offisielle luftpost i Storbritannia ble feiret. Her fikk jeg gleden av å møte flere medlemmer av selskapet, og det er spesielt morsomt å nevne at to av disse; Harry Snarvold (æresmedlem) og Eigil Trondsen oppnådde stor gullmedalje under den nasjonale utstillingen som pågikk samtidig - ikke for luftpost, men for posthistoriske samlinger som tok for seg forsendelser som hadde tatt sjøveien over Atlanteren. Noen av disse brevene kan dere også studere i Harry's artikkel i dette nummeret.

Når det gjelder et eventuelt nummer 4. i 2011, så avhenger dette av dere. Jeg lover å redigere nummeret ferdig, men trenger sårt stoff å fylle det med. Det er drøye 2 måneder til jul, og dere vet nå hva som må gjøres for at vi også i år kan glede oss med "Budstikka" i romjulen!

Bjørn

Lederens hjørne:

Vårt æresmedlem, Bjørn Bunæs, døde 21. juli, 87 år gammel. En nestor i Norsk posthistorie, og en inspirerende og alltid hjelpende venn, som generøst delte sine store kunnskaper med oss andre, er ikke lenger blant oss.

Vi erklærer fred over hans minne.

2011 ser ut til å bli året med de mange utgivelser av nye posthistoriske bøker. Det er først og fremst posthistorien vestpå som er blitt studert under lupen av tre av våre medlemmer. Oddbjørn Salte har tatt for seg "Posten som kom og gikk i Stavanger Amt fra 1652", og har gjennom studier av primærkilder ved bl.a. Statsarkivene i Stavanger og Kristiansand og Riksarkivet funnet fram mye nytt stoff om den gamle postruten gjennom Rogaland og tilstøtende fylker. Litt lenger nord har Arne Eriksen og Audun Hanstveit sett nærmere på postgangen i Midt-Hordaland, hvor postrutene til de grader har vært avhengig av båttrafikken. "Dar kjem dampen - med post" – er overskriften på dette bokverket, som vil være klar til utgivelse under åpningen av den nasjonale utstillingen Bergen Hundre i oktober.

En nyvinning av året er også OFKs "Norgeskatalogen Postal", som har samlet alle (med noen få unntak) stempeloversiktene og brevregistrene fra tidligere års Norgeskatalogener i oppdaterte lister. Det er god grunn til å gratulere Oslo Filatelistklubb med resultatet. Norgeskatalogen Postal er en utgivelse som alle filatelister og posthistorikere vil trenge for å pleie sine samlinger! Og i skrivende stud ryktes at også Øivind Karlsen og Bjørn Bunæs sin bok om norske poststempler fra A til Å er på vei til trykken. De mange bokutgivelsene er gledelig for NPS. God og relevant litteratur øker kunnskapen og stimulerer samlerinteressen og utstillings-lysten til våre medlemmer!

En liten oppfordring: NPS sin hjemmeside trenger nytt stoff, f. eks en kort omtale av et interessant brev i samlingen. Det er bare å benytte mail-adressen til vår web-redaktør Henning (se omslagssiden). Da står det bare igjen for meg å ønske alle våre medlemmer en fortsatt trivelig og givende høst med plass til mye posthistorie

Trond

Minneord for Bjørn E. Bunæs

I sommer har vi mistet en av pilarene i norsk filateli. Bjørn Einar Bunæs døde på Sykehuset Vestfold 21. juli, 87 år gammel.

Det var posthistorie som var Bjørns store interesse. Spesielt norske poststempler og krigs- og sensurpost var områder han likte å forske i, og der han med glede delte sin store kunnskap.

Gjennom årene samarbeidet han med mange av "de gamle" kapasitetene innen norsk filateli, bl.a. Otto Maalstad (mannen bak Maalstads stempelkoder), A. Bye, E. C. Hannevig, Leiv A. Brecke, Per Gellein, Tron Soot-Ryen, tre generasjoner Moldenhauer, Anders Langangen og Jürgen Tiemer. Bjørn var æresmedlem i Horten Filatelistklubb, der han har innehatt både formanns- og kassererverv.

Ellers var han medlem av en rekke klubber og foreninger i inn- og utland. Bjørn var med på å stifte Norsk Posthistorisk Selskap i 1977, der han senere ble æresmedlem, og han var også med ved etableringen av Krigs- og Feltpostforeningen.

Bjørn har publisert mange artikler om ulike posthistoriske emner både i norske og utenlandske tidsskrifter, og han har gitt betydelige bidrag til flere bokutgivelser. Dessuten står han som forfatter av 3 bøker under eget navn; "Poststempler med kronet posthorn" (1976), "Håndbok over norske 4-rings nummerstempler" (1987, sammen med Anders Langangen) og "Deutsches Dienstpostamt Oslo 1942-1945" (2005). I tillegg er Bjørn medforfatter av "Norske poststeder og poststempler fra A til Å", som er planlagt for utgivelse i løpet av 2011.

Bjørn samlet ikke for å stille ut, og deltok derfor i litengrad på utstillinger, bortsett fra i litteraturklassen der han oppnådde flere fine priser. Og i 1991 mottok han "Anderssen-Dethloff-medaljen", som tildeles personer som har gjort en fremragende innsats for norsk filateli. I 1996 mottok han "Richter-prisen" fra et fond stiftet av norskamerikaneren Jared H. Richter til fremme av norsk filateli.

Disse prisene var høyst fortjent. Bjørn har satt dype spor etter seg innenfor norsk filateli.

Øivind Rojahn Karlsen

Anmeldelse til Budstikka

Oddbjørn Salte: *Posten som kom og gikk i Stavanger Amt fra 1652.*

Commentum Forlag 2011. 207 sider.
Utsalgspris: NOK 298. ISBN: 9788282330541

Forfatteren Oddbjørn Salte er filatelist og nå pensjonist og har vært medlem av Norsk Posthistorisk Selskap i 30 år. Salte har tidligere skrevet flere artikler om postgang og poststempler i Rogaland. I 1981 utga han et privat hefte over "Poststeder i Rogaland". Samme år ble han opptatt som medlem i NPS. I 2004 utkom boken om "Poststempler i Rogaland", der Oddbjørn Salte er medforfatter.

Denne gang har forfatteren tatt for seg den eldre posthistorien i fylket. Tilbake til den tiden da det hele startet. Frem til 1662 het det Stavanger Len; deretter Stavanger Amt til 1919 og nå Rogaland fylke. Det er postveiene og poststasjonene (gårdene) mellom Kristiansand og Stavanger (Vestlandsruten) og mellom Stavanger og Bergen, som utgjør hovedkapitlene i boken. Rutene ble endret og postgårdene skiftet ut flere ganger ettersom hoved- og bipostrutene ble lagt om opp gjennom de første 150 årene.

Forfatteren har gjort et nybrottsarbeid ved å grave fram eldre primærkilder om postgangen mellom Kristiansand og Stavanger og mellom Stavanger og Bergen (Molde). Spesielt interessant lesning var "Placat angaaende den

nye anlagte Post imellem Stavanger, Bergen og Molde" av 8. desember 1786, som omhandler postgangen på denne strekningen slik den ble igangsatt pr. 13. mai 1785, en viktig dokumentasjon som var helt ukjent for undertegnede.

Spesielt interessant er opplysningene som er hentet fram om den eldre postgangen mellom Stavanger og Bergen på 16- og 1700-tallet. Allerede i 1652 ble det forsøkt etablert en postgang mellom Stavanger og Bergen. Dette var en postrute som støtte på store utfordringer både sommer- og vinterstid. Ifølge timeplanen ble avstanden mellom Stavanger og Bergen beregnet til 18 mil og skulle tilbakelegges på 36 timer. Dette var selvfølgelig ikke mulig. Senere ble tiden noe oppjustert til 60 timer, men det var heller ikke nok, og så sent som i 1830-årene tok turen vanligvis fra 3 til 5 døgn!. Slik forholdene var, ble postruta mellom Stavanger og Bergen nedlagt og gjenåpnet flere ganger, inntil en mer permanent postgang med båt og landpost kom i gang på 1800-tallet.

Bokens første kapittel (40 sider) er viet bakgrunnsstoff om det norske postvesen og de første forordninger fra postens barndomsår.

Forfatteren bor i Klepp kommune, og det er derfor ikke mer enn rett og rimelig at postgangen over Jæren er viet stor oppmerksomhet. Både den eldre postgangen, med bipostruter til Egersund, og opprettelsen av Jærbanen 27. februar 1878 og senere Jæderbanen Postexpedition 1. juli 1890; Ryfylke Postexpedition 22. oktober 1893, har fått sine egne avsnitt i boken.

Hovedvekten er lagt på posthistorien før 1900, men de mange poståpneriene er omhandlet i sin helhet fram til mai 2011 i form av en tabellarisk oversikt over Post i butikk i fylket pr. i dag. For meg er det noe uklart hvorfor kapitlene "Andre poststeder i Stavanger Amt før 1870 og Andre poståpnerier i Ryfylke og på Haugalandet før 1870 holdes adskilt i egne avsnitt, men uansett gis leseren en grei oversikt over de ulike poståpneriene og deres skjebne.

Det som særmerker dette posthistoriske verket er den omfattende bruk av primærkilder. Forfatteren har gjort studier i Statsarkivene i Stavanger og Kristiansand (bl.a. Postsaker fra Stavanger Postkontor), og protokoller og dokumenter fra Ryfylke Sorenskriverembede, Riksarkivet, Formannskapsprotokoller og Postens Cirkulærer. Forfatterens forskningsarbeid underbygger bokens fakta og form. I posthistorien har mye vært skrevet og

gjentatt ved siteringer av ”opplysninger fra venner” og sekundærlitteratur opp gjennom årene, noe som i liten grad har vært fundert på forskning og bruk av primærkilder. Det har gitt grunnlag for mange unøyaktigheter og feilaktige tolkninger av viktige elementer i Norsk posthistorie. Oddbjørn Saltes bok er her et gledelig unntak. For første gang refereres til dokumenter fra arkivene (primærkilder) som forfatteren gjerne siterer i sin helhet, hvilket er et stort pre ved denne type dokumentasjon. Det at forfatteren har tatt tiden det tar å studere den tilgjengelige, historiske dokumentasjonen, gir et godt grunnlag for dem som senere skulle ønske å trenge dypere inn i detaljer og temaer som omtales i boken. Selvfølgelig benytter forfatteren seg også av siteringer fra enkelte solide sekundærkilder som Hans Berrum sin bok om ”Norges Posthistorie” (1902-06) og Finn Erhard Johannessen og Lars Thues ”Alltid underveis” (1997). En god kilde fra nyere tid som synes å ha unndratt seg forfatterens oppmerksomhet er ”En reise på Nordens eldste postveier” (2004), skrevet av Hans Runge Kristoffersen og utgitt som et felles bokprosjekt av de nordiske postmuseene. Her finns også en god oppsummering av Vestlandsruten fra Oslo til Stavanger på 16- og 1700-tallet.

Boken ”Posten som kom og gikk i Stavanger Amt fra 1652” er illustrert med en rekke fargefotografier, tatt av forfatteren selv fra merkesteder langs de gamle postveiene, eller med brev og dokumenter fra forfatterens egen posthistoriske samling. Utfra billedokumentasjonen går det fram at forfatteren selv har tatt seg fram langs den gamle postveien fra Kristiansand til Stavanger sommeren 2010 for å skaffe godt billedmateriale til boken. Dersom man skulle ønske seg noe mer billedmateriale, måtte det være avbildninger av noen av de mer eksklusive Rogalands-brevene som har vært fremme i auksjonskataloger og tidsskrifter de seneste årene. Det ville ganske sikkert ha skjerpet appetitten ytterligere hos posthistorikere og filatelister til å innlemme boken i sitt private bibliotek. Når det er sagt, må legges til at det for den interesserte posthistoriker neppe er mer enn tiden og veien til å skaffe seg et eksemplar av boken, ettersom opplaget på denne type verdifull litteratur ofte er beskjedent.

Trond Schumacher

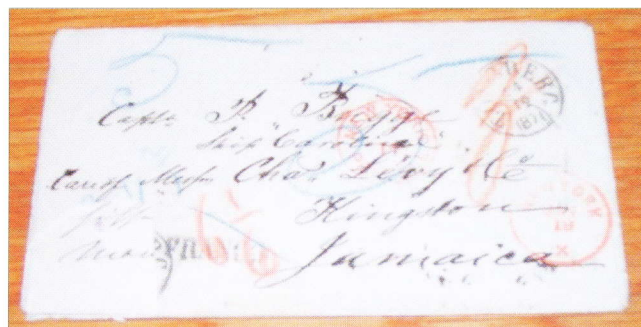
Brev til Jamaica i 1872

Jeg fant dette brevet i en lot og lurte på hva den opprinnelig porto til Jamaica har vært – ser at det er påført 5 tall i blått – 3 tall i rødt og 6 1/6 tall i rødt – litt interessant siden det er sendt i skillingsperioden fra Norge og sågar på Julaften 1871 Tønsberg – håper at noen av ”Budstikkas” kan gi meg noe hjelp.

Brevet har innhold og stemplet Jamaica 26 januar 1872.

Mvh
Leif-Johan Igeltoep

Min adresse er : Leif-Johan Igeltoep –
Midtkleiva 16 – 5119 Ulset
Epost: gandhara@broadpark.no

**Husk å besøke
NPS hjemmeside:
<http://www.posthistorisk.no/>**

General Postal Union – Universal Postal Union

av Harry Snarvold

Forfatteren har inntil noen få år siden samlet Norge til Utlandet opp til GPU 1875. Mange samlere med meg syntes at det dermed var slutt med interessante portosatser, konvensjoner med clearing m.m., og satte dermed punktum der. Jeg har senere kommet fram til at dette var en feil. Med den nye postkonvensjonen og myntreformen straks etter i 1877, der man bestemte en overgang fra daler og skilling til kroner og øre, viste seg å innerholde mange interessante utfordringer for en samling som kombinasjonsfrankeringer m.fl.

Da denne tiden i vår posthistorie har vært lite behandlet har jeg i første del behandlet postkonvensjonen og dens konsekvenser for brevbehandlingen stater i mellom.

I september 1874 ble det holdt en kongress i Bern om muligheten til å danne en allmen forening mellom postverkene i verden. Grunntanken var at samtlige land i verden skulle ha en enhetsporto for de vanligste forsendelseskategoriene ved postutveksling seg i mellom.

I kongressen deltok alle Europeiske stater samt Egypt og USA (totalt 22 land), og den 9. oktober 1874 kunne man undertegne postkonvensjonen (GPU). Den skulle tre i kraft den 1. juli 1875 med unntak av Frankrike som ikke ville tiltre før den 1. januar 1876. Enhetsportoen for brev opp til 15 grams vekt ble satt til 25 centimes (UK 2 ½ pence, USA 5 cents og Norge 6 skilling (20 øre)).

Det var altså mange land som på dette tidspunktet ikke hadde sluttet seg til konvensjonen, bla. land i Mellom- og Sydamerika, Australia og Asia. For et land som var tilsluttet Unionen var det mulig å sende post til disse land ved å bruke et annet land i Unionen (transittering) med tilleggsporto (trans-ocean porto) i centimes. I denne mellomperioden fra 1875 og til adresselandets inntreden i Unionen ble det fastsatt spesielle portosatser for det aktuelle området samt for det land som ombesørget transporten (se tabell).

South America

West Coast		East Coast and West Indies
British service: 1.1.1876-1.8.1878	170 c	110 c
After 1.8.1878	110 c	110 c
French service: 1.1.1876-1.8.1878	110 c	80 c
After 1.8.1878	80 c	80 c
Via United States: 1875	125 c	25 c (US 10 c)
1.1.1876-1.8.1878	85 c	25 c (US 10 c)
After 1.8.1878	25 c	25 c (US 10 c)

For dette spesifiserte konvensjonsteksten nøyaktig hvordan posttjenestemennene skulle gjøre håndskriftspåtegninger på forsendelsene. For post til land utenfor Unionen så var rødt kritt reservert for noteringer om porto gjeldende for post til land utenfor foreningen, og med rødt skulle man i centimes angi den fremmede porto utover de 25 centimes som gjaldt som porto mellom medlemslandene.

Blått skulle reserveres for noteringer på forsendelser fra land utenfor foreningen, f.eks fremmed porto (utenfor foreningsportoen) som belastes en ankommende forsendelse.

De forsendelser som her er nevnt opptrer i en meget kort periode, ofte med en fjern adresse, og er meget sjeldne og ettertraktet.

Brandbo 24.10.1875 til Lima, Peru, frankert med 36 sk. Brevet er sendt med HAPAG fra Hamburg til New York, derfra til Colon/Panama City, og med Pacific Steam Navigation Company (Brit.) til Calao. Videreporto eller såkalt Oceanporto 10 ¼ sgr. omregnet og notert i rodt krit "125 c" motsvarende 30 sk. UPU-porto til England. Peru ble medlem av Unionen 1.4.1897.

Kristiansund 23.10.1875 til Cuba, frankert med 12 sk. Brevet er sendt med North German Lloyd til New York, og derfra med Havana-Mexican Line. Ocean-porto 6 sk. notert som "25" centimes og "10" c (derav) US porto. UPU-porto til Bremen 6 sk. Cuba ble medlem av Unionen 1.5.1877.

Søgne til Argentina 14.3.1877, frankert med 30 sk. Brevet er sendt via England/Frankrike med Pacific Steam Navigation Company. Ocean-porto 11 pence (24 sk.) derav 80 c (20 sk.) UPU-porto til London 6 sk. Argentina ble medlem av Unionen 1.4.1878. 11 pence = 110 centimes notert. 80 centimes, "8" decimes fransk andel av porto.

Aasgaardstrand 30.5.1877 til Canada, frankert med 31 øre (3x3 sk. + 1 øre) sendt med Allan Line til Quebec, Ocean-porto (packet) 11 øre notert som 15 centimes og 1 ½ pence. UPU-porto til England 6 sk. (20 øre). Canada ble medlem av Unionen 1.7.1878.

Vigmostad 2.3.1878 til Uruguay, frankert med 100 øre. Ocean-porto notert "110" c (80 øre), UPU-porto til England 20 øre (6 sk.). Sendt med Pacific Steam Navigation Company fra Liverpool til Montevideo, men sannsynligvis levert til en postboks (nr.20) i Buenos Ayres. Brevet er manipulert og renset. Uruguay ble medlem av Unionen i 1880.

Brudvig 24.10.1878 til Australia frankert med 35 øre. Trolig har en 7-skilling (21 øre) falt av, og total porto skulle ha vært 56 øre. Brevet er sendt via Brindisi, og med britisk packet via Suez-Aden til Port Adelaide (Britisk besittelse). UPU-porto til England 20 øre (6.sk) pluss ocean-porto 36 øre notert som "50" centimes.

De eldste poststedene i Finnmark. Del 5. Om salg og avstempling av Norges første frimerke ved poståpneriene i Finnmark

Av Trond Schumacher

Fra 1. januar 1855 ble det innført enhetsporto i Norge samtidig som Norges første frimerke – 4 Skilling Våpen – ble tatt i bruk.

I Departementet for det Indre hadde forberedelsene pågått i lang tid. Allerede i januar året før hadde statsråd Stang utarbeidet sitt "Foredrag av 21. januar 1854 ang. Postvesenets status for årene 1850, 1851 og 1852, foruten innføring av innenriks enhetsporto på 4 Skilling" (Postreferater -J. nr. 2528/1853). Foredraget ble fremlagt i Stortingsproposisjon No 14. under tittelen "Angaaende naadigst Proposition til Norges Riges Storthing Udfærdigelse af en Lov, indeholdende Forandringer i og Tillæg til en Lov om Brevporten af 12te August 1848 m. v." Proposisjonen ble vedtatt og innstillingen fra Den norske regjering, datert 25. januar 1854, ble bifalt av kongen ved Kongelig resolusjon av 1ste Februar 1854.

For at avstempling av brevene som nå kunne frankeres med frimerke skulle gå riktig for seg, ble det nødvendig med bekjentgjørelser og instruksjoner til postens tjenestemenn så vel som til "de corresponderende". To sirkulærer fra Departementet for det Indre fra høsten 1854, sirkulære Nr 9 av 29de september (OBS! 27de september som angis i sirkulæret er trykkfeil!) (Fig. 1) og Nr. 11 av 12. desember (Fig. 2), står her sentralt.

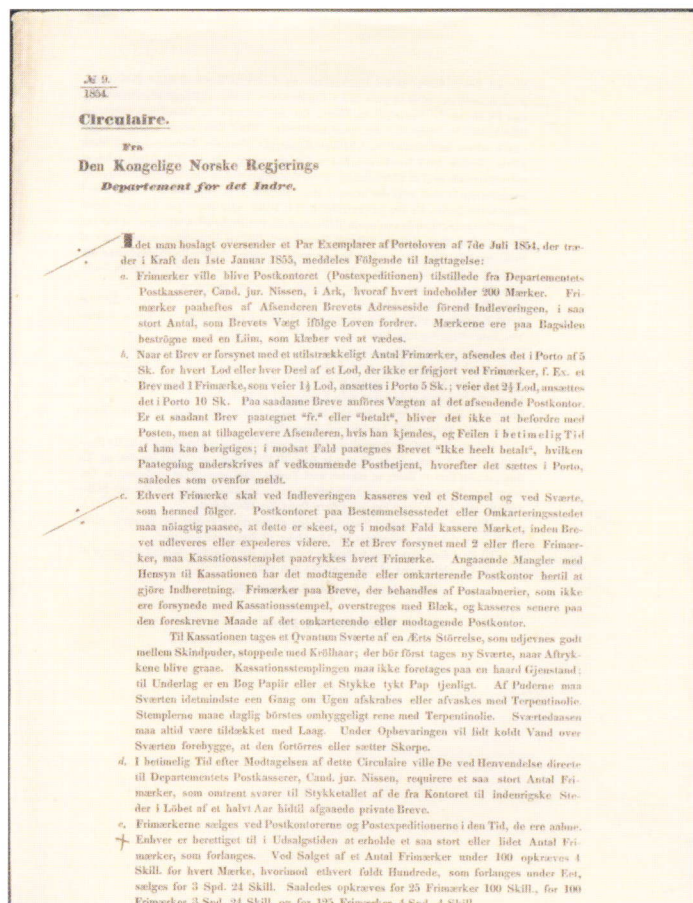

Fig.1. Sirkulære Nr. 9. 1854, datert 29. september 1854

k. De Postmestere og Postexpediteurer, under hvem Postaabnere sortere, ville snarest mulig hertil indsende deres motiverede Betænkning om, ved hvilke af vedkommende Postaabnerier Udsalg af Frimærker bør finde Sted, samt hvor stort Antal der ved hvert Postaabnerie antages at ville forbruges i et halvt Aar.

Fig. 1.b. Sirkulære Nr. 9. 1854. punkt k

Det er deler av innholdet i sirkulærene og litt av korrespondansen mellom landets postmestere og postekspeditører på den ene siden og Poststyrelsen på den andre som en oppfølging av disse, som jeg vil ta for meg i denne artikkelen. At det i den sammenheng blir lagt vekt på å dokumentere enkelte mindre

kjente sider ved de postale forholdene i vårt nordligste fylke, slik de var på 1850-tallet, er ikke mer enn rett og rimelig.

Litt bakgrunnsstoff

I årene 1852 - 1854 skjedde det store endringer i postbefordringen langs Finnmarkskysten. Den 31. desember 1851 vedtok departementet å opprette 8 nye sesong- poståpnerier som følge av at en ekstraordinær sommer-båtpost skulle settes i gang langs Østfinnmarks-kysten sommeren 1852. Denne sommer-båtposten er nærmere omtalt i Sirkulære No 10/1852 Fra Den Kongelige Norske Regjerings Departement for det Indre (Fig. 3):

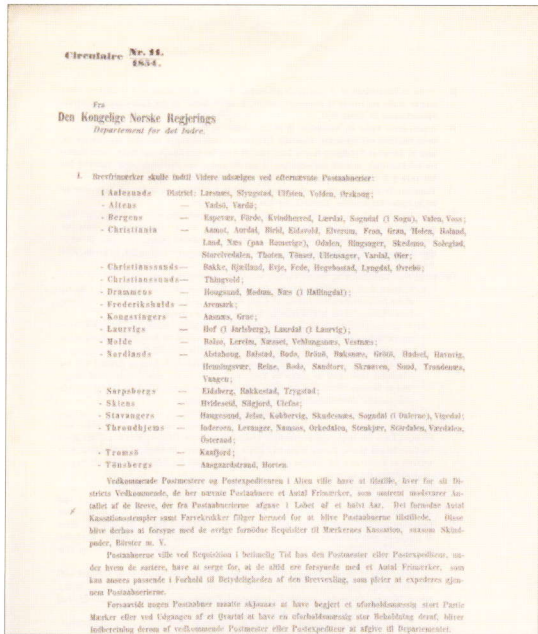

Fig. 2. Sirkulære Nr. 11. 1854, datert 12. desember 1854

(Bilag til Circulære af 30de Mars 1852.)

Opgave

over den bestemte Porto af et enkelt Brev ved følgende, overensstemmende med Indre-Departementets Skrivelse af 31te December 1851 oprettede Postaabnerier.

	Steder vestenfor Postaabneriet		Steder østenfor Postaabneriet.	
	4 Skill.	8 Skill.	4 Skill.	8 Skill.
1. Gjesvær . . .	Karbø og mellem-liggende Steder.	De vesten og sydendfor Karbø beliggende Steder.	Havningberg og mellem-liggende Steder.	De østenfor Havningberg beliggende Steder.
2. Skarsvaag . . .	Skjervø og mellem-liggende Steder.	De vesten og sydendfor Skjervø beliggende Steder.	Vardø og mellem-liggende Steder.	De østenfor Vardø beliggende Steder.
3. Kjølving . . .	Som No. 2.	Som No. 2.	Som No. 2.	Som No. 2.
4. Skjøtningsberg . . .	Loppen og mellem-liggende Steder.	De vesten og sydendfor Loppen beliggende Steder.	Vadsø og mellem-liggende Steder.	
5. Gamvig . . .	Havvig og mellem-liggende Steder.	De vesten og sydendfor Havvig beliggende Steder.	Som No. 4.	
6. Omgang . . .	Hammerfest og mellem-liggende Steder.	De vesten og sydendfor Hammerfest beliggende Steder.	Som No. 4.	
7. Berlevaag . . .	Som No. 6.	Som No. 6.	Som No. 4.	
8. Makkur eller Havningberg . . .	Havdsund og mellem-liggende Steder.	De vesten og sydendfor Havdsund beliggende Steder.	Som No. 4.	

Fig.3. Bilag til sirkulære Nr. 10. 1852, datert 26. Mars 1852

"Til samtlige Postmestere og Postexpediteurer. Under 13de Januar d. A. har det naadigst behaget Hans Majestet blant annet at resolve:

1) at der aarlig i Maanederne Marts, April og Mai for Statskassens Regning skal indtil videre befordres udenom de ydre Fiskevær 5 Gange Post frem og tilbage mellem Kjøbstaderne Hammerfest og Vardø eller Vadsø, og

2) at Postaabnerier, forsaavidt Omstændighederne tillade det, skulle oprettes paa 8 af de mellem Hammerfest og Vardø i forannævnte Postroute beliggende Handelssteder eller Fiskevær, hvor Postaabnerier ikke allerede forhen have. Efter i denne Anledning at have corresponderet med Stiftsamtmanden i Tromsø, skulde Departementet herved meddele, at det er antagelig, at de omhandlede Poster ville udgaa fra Hammerfest den 5te og 19de Marts, 2den, 16de og 30te April d.A., og at Postaabnerier formentlig ville blive oprettede paa Gjesvær, Skarsvaag, Kjølving, Skjøtningsberg, Gamvig, Omgang, Berlevaag og Makkur eller Havningberg, i hvilken Anledning vedlægges en af Stiftsamtmanden udarbejdet Opgave over Porto'en af et enkelt Brev til og fra bemeldte Postaabnerier. Det bemærkes, at der med den omhandlede Post ikke maa medsendes offentlige Penge, og at private Bankobreve alene medtages paa Afsenderens egen Risico, hvorom Vedkommende i fornødent Fald bedes underrettede.

Til Fordeling blant Postaabnerne vedlægges det fornødne Antal Exemplarer af nærværende Circulaire med Bilag. Christiania den 26de Marts 1852 F. Stang."

I Skjøtningsberg og Omgang lyktes det ikke å finne egnede poståpnerne. Resultatet ble derfor i alt seks nyoprettede sesong-poståpnerier; - i Gjesvær, Skarsvaag, Kjølving, Gamvig, Berlevaag og Havningberg (J.nr. 2807/52). Gjennom postmesteren i Tromsø ble det utbetalt 8 SpD til hver av de seks poståpnerne for ekspedisjon av utenskjærs båtposten i 1852 (J.nr. 2357/1852). Etter fem turer i 1852 og to turer i mars og april 1853 ble sommer-båtposten innstilt.

Dette som følge av at Øst-Finnmark nå fikk dampskipsforbindelse i sommermånedene fra Mai til August (1.ste tur med D/S Gyller gikk fra Tromsø 30. april 1853). Sommer-båtposten og dampskipsposten for årene 1852 og 1853 ble administrert fra Tromsø postkontor. Fra og med 1854 ble det bestemt at dampskips-posten på Øst-Finnmark skulle avgi regnskap til postekspeditøren i Alten (j.nr. 2553/1853).

I brev fra Departementet for det Indre av 2. november 1853 til postmesteren i Tromsø og amtmannen i Finnmark går det fram at:

”for dampskipspostens ekspedisjon i 1853 skal utbetales 8 SpD til hver av poståpnerne i Gjesvær, Kjølving, Gamvig, Berlevaag og Havningberg. I Omgang og Skjøtningberg har det formentlig ikke været Postaabnere under Udenskjærs-Baadposten eller under Dampskibsfarten. Postaabneren i Skarsvaag skal formentlig for 1853 have 8 SpD Løn efter Resolution af 13. januar 1852, i Lighed med hvad han fik i 1852, skjønt Postaabneriet ikke var i Virksomhed det hele Tidsrum i Marts, April og Mai (i stedet for 5 udførtes der kun 2 Baadpost-toure). For Postaabners Ansættelse i Kjøllefjord kan der ikke sees at være Departementets Bestemmelse, at der har været Postaabnerie i Virksomhed sammesteds (Indtægten udgjorde efter Tromsø Postmesters Fortegnelse for hele Aaret 4 SpD 20 S); han kan formentlig beholde de 8 SpD, han har faaet udbetalt i Løn”,

og videre -

”Til Amtmanden i Finmarkens Amt. I Skrivelse af 22de Juli sidsleden har Hr Stiftsamtmand, ved hertil at indsende en Skrivelse fra Postmesteren i Tromsø betræffende en Forespørgsel fra Postaabneren i Kjølving, om hvilken Gage kan han vente sig for Dampskibs posternes Expedition i indeværende Aar – udbedet Dem Departementets Bestemmelse om, hvilken Godtgjørelse der i denne Henseende skal tilstaaes de øvrige saavel den nævnte ved Dampskibet Gyllers Anløbssteder mellem Hammerfest og Vadsø ansatte Postaabnere.

I denne Anledning skulde Departementet, efter at have corresponderet med Dampskibet Gyllers Fører, Premierleutnant Riis, anmode dem om at paalægge Postmesteren i Tromsø at udbetale Postaabnerne i Gjesvær, Kjølving, Gamvig, Berlevaag og Havningberg 8 SpD hver for Dampskibs- Posternes Expedition i inneværende Aar. Da Dampskibet Gyllers Fører har underrettet at Postaabnerne i Kjølving og Havningberg ville flytte inden Vinteren, imøteses Hr. Stiftsamtmandens Forslag om andre dertil skikkede, paalidelige Mænd til Postaabnere i de derværende Steder” (j. nr. 2474/1853).

Avgjørelsen om å utbetale lønn til de seks poståpnerne satt åpenbart langt inne. Dette går fram av et utkast til brev som er å finne i departementets protokoll; et brev som aldri ble sendt. Det lyder:

”I denne Anledning meddeles, at Dampskibet Gyllers Fører hvis Erklæring Departementet har indhentet, har i denne Anledning blant annet oplyst, at ovennævnte Postaabnere, der enten ere Expeditører for Dampfartøiet, eller have paataget sig at ombordbringe og afhænte Post, Gods og Passagerer, ikke for ham have fremført forlangende om nogen anden Godtgjørelse end den, der er dem tilstaaet for Baad, hvorfor Postaabnerne i Gjesvær og Berlevaag endog ingen Godtgjørelse ville have, da han derfor oplyser, at Posten ved Postaabnerne i den ovenfor nævnte Deel af Gyllers Route under Farten i Aar har været høist ubetydelig og kun kan have afgivet lidet Bryderie, især naar vedkommende Postaabnere alligevel skulle om bord for Expedition af Fartøiet, samt at disse i Regelen ere mest interesserede i Dampskibets Ankomst, finder Departementet ikke tilstrækkelig Grund til at tilstaae benevnte Postaabnere nogen særskilt Godtgjørelse for deres nævnte Arbeide med Postens Expedition under Dampfartstiden. Herom bedes postmesteren i Tromsø underrettet.”

I brev av 9. Marts 1854 følger departementet opp saken foran den forestående dampskipssesongen:

” Til Amtmannen i Finnmark. I Anledning af Hr. Stiftsamtmandens Skrivelse af 25. januar hertil, meddeles at premierlieutnant Riis er bemyndiget til paa første Dampskipstour mellem Tromsø og Vadsø at antage Postaabnere ved anløbsstedene Gjesvær, Maasø, Kjølving, Kjøllefjord, Gamvig, Ydre Hop, Berlevaag, Makur og Havningsberg forsaavidt Postaabnere hersteds anses fornødne, samt Dampskibsexpediteurer ved de Anløbssteder i Routen mellem Hammerfest og Vadsø hvor Dampskibsexpediteurer ikke allerede er beskikkede. Man har dertil tilkjennegivet ham, at Faktor William Ulich og Jens Jakobsen antages at kunne beskikkes til Postaabnere respektive i Kjølving og Havningberg” (j.nr. 540/1854).

Postekspeditør Düblie i Alten, som i 1854 hadde overtatt regnskapene, ble også behørig underrettet:

”I Anledning af Hr. Postexpediteurens Skrivelse af 15 f. M. meddeles herved, at man under 2. November sidste gennem Amtmanden i Finmarkens Amt har anmodet Postmesteren i Tromsø om at udbetale de for forrige Aars Dampfartstid ansatte Postaabnere i Gjæsvær, Kjølvi, Gamvig, Berlevaag og Havningberg en Godtgjørelse af 8 SpD hver for Damskibsposternes Expedition. 23. Marts 1854. Departementet for det Indre ” (j. nr. 722/1854)

og videre i journal nr. 730/1854 av samme dato:

”Til fornøden Efterretning meddeles at Premierlieutenant Riis af Departementet er bemyndiget til paa første Tour med Dampskibet Gler mellem Tromsø og Vadsø at antage for indeværende Aar Postaabnere ved Anløbsstederne Gjesvær, Maasø, Kjølvi, Kjøllefjord, Gamvik, Ytre Hope (Sjånes), Berlevaag, Makur og Havningberg, forsaavidt Postaabnere dersteds ansees fornødne, og at De fra lieutenant Riis vil mottage Meddelelse om, hvem der paa de forskjellige Steder ere antagne. Disse Postaabnere, der tilfølge Deptets Skrivelse af 4. Januar d. A. skulle aflægge Regnskab til Hr. Postexpediteuren for Oppebørslerne, ville fra Postmesteren i Tromsø foreløpig modtage de fornødne Instruxioner for denne Forretningsførelse. Herved bemærkes at Taxterne for Gjæsvær, Kjølvi, Gamvig, Berlevaag, Makur og Havningberg Postaabnerier ere de samme, som i Bilag til Deptets Circulaire af 26 Marts 1852 angivne, at Taxten for Maasø er den samme som for Havøsund, Taxten for Kjøllefjord og Ytre Hop den samme som for Lebesby, medens Taxten for et enkelt brev mellem Kjøllefjord og Ytre Hop eller Lebesby, samt mellem Ytre Hop og Lebesby er 4 Skilling.”

Det er som svar på den nye bestemmelsen om at dampskipposten skulle sortere under Alten postekspedisjon at postekspeditør Düblie i brev av 7. April 1854 skriver:

”Til Departementet for det Indre. Da der som en Følge af, at de under 31 December 1851 oprettede Postaabnerier paa den Nordre Kyst af Finmarken, efter det høie Departements Skrivelse af 4de Januar d. a., skulle aflægge Regnskab hertil, nu i det hele forekommer 19 Postaabnerier under denne Postexpedition, tillader jeg mig underdanigst, at have mig tilsendt ligesaamange Exemplarer af de Circulairer & Bekjæntgørelser som herefter maatte vorde Postexpeditioner tilsendte fra Det Kgl. Departement, for at distribueres til samtlige disse Postaabnerier. For øvrig tør jeg gjøre Opmerksom paa Nødvendigheden af at disse nye Postaabnerier forsynes med de fornødne arkivsager og 1 Postsignet, forsaavidt saadant ikke allerede maatte være afsendt” (J. nr. 909/54)

Det postekspeditør Düblie åpenbart ikke visste var at det aldri var blitt opprettet poståpnerier i Skjøtningberg og Omgang. Det riktige antall skulle være 17, dvs. 9 helårige og 8 sesong-poståpnerier underlagt Alten postekspedisjon pr. april 1854.

Sirkulære no 9/1854 lister opp en rekke punkter angående den nært forestående behandling av brevene etter innføringen av frimerker. Et viktig punkt her er punkt k:

”De Postmestere og Postexpediteurer, under hvem Postaabnere sortere, ville snarest mulig hertil innsende deres motiverede Betænkning om, ved hvilke af vedkommende Postaabnerier Udsalg af Frimærker bør finde Sted, samt hvor stort Antal der ved hvert Postaabnerie antages at ville forbruges i et halvt Aar” (Fig 2.)

Postekspeditør Düblie sin tilbakemelding på dette punktet er å finne i Poststyrelsens arkiv i Departementet for det Indre ((J. nr. 2489/54; se Fig. 4.) Brevteksten gjengis i sin helhet:

Station	Value
1. Maasø	100
2. Kjøllefjord	100
3. Gamvik	100
4. Ytre Hope	100
5. Berlevaag	100
6. Makur	100
7. Havningberg	100
8. Lebesby	100
9. Gjæsvær	100
10. Havøsund	100
11. Utsikten	1000
12. Utsikten	100
13. Utsikten	100
14. Utsikten	100
15. Utsikten	100

Fig. 4. Anslag over halvårig forbruk av frimerker ved poståpneriene underlagt Alten postekspedisjon. Første side av brev fra postekspeditør Düblie til Poststyrelsen, datert Altens Postexpedition 21 October 1854 (J. nr. 2489/54)

”Til Den Kongelige Regjerings Departement for det Indre. I følge det høie Departements Opfordring i Circulaire af 27. September sidst, tillader Postexpeditionen sig ærbødigst at meddele følgende Opgave over hvor stort Antal Frimærker der i Løbet af ½ Aar antages at ville forbruges ved de under Postexpeditionen herhørende Postaabnerier:

1. Berlevaags Postaabnerie	150 Stk	9. Nyborgs d ^o	150 Stk [Mortensnæs]
2. Gamvigs d ^o	100 Stk	10. Repvågs d ^o	250 Stk
3. Havøsunds d ^o	130 Stk	11. Tanens d ^o	200 Stk [Guldholmen]
4. Indre Hops d ^o	75 Stk [Hopseidet]	12. Vadsø d ^o	2000 Stk
5. Kautokeino d ^o	75 Stk	13. Vardø d ^o	800 Stk
6. Kjelvigs d ^o	75 Stk	14. Kvalsunds d ^o	25 Stk
7. Komagfjords d ^o	130 Stk	15. Havningbergs d ^o	75 Stk
8. Lebesby d ^o	75 Stk	16. Maasø d ^o	75 Stk

Det bemærkes at de under N° 1, 2, 4, 6, 14, 15 og 16 anførte Postaabnerier kun ere i Virksomhed i den ene halvdeel af Aaret.

Paa Grund af den betydelige og stadige tiltagende Correspondance der finder Sted ved Vadsø og Vardø Postaabnerier, samt i Betragtning af at disse Steder ere Kjøbestader, hvor selvstændige Postexpeditioner i den nærmeste Fremtid sandsynligviis ville blive oprettede, og da det endelig ere nødvendigt, at Adgangen til at købe Frimærker, for de corresponderende i Øst-finnmarkens udstragte District, lettes saa meget som muligt, - antages det, at Udsalg af Frimærker bør foregaa ved benævnte 2de Postaabnerier imod at vedkommende Postaabnere stiller fornøden Caution.

Desuden tillader jeg mig at anholde det høie Departement om, at benevnte Postaabnerier paa Vadsø og Vardø forsynes med et Cassationsstempel, da ellers arbeidet her ved Expeditionen i Anledning af Frimærkernes Cassation og Brevernes stempling, vil blive saa anstrængende at jeg ikke, uden stadig Medhjelp kan udføre det.

Da der nu ialt herhører under denne Postexpedition 16 Postaabnerier, tør jeg for Fremtiden bede mig tilsendt 17 Exemplarer af de Love og Circularer der vedkommer Postvæsenet, istedetfor 11 Expl. som bliver naa mig tilstillede fra Departementet. De manglende Circularer og portolover af 1854 maa jeg saaledes bede mig tilsendt for at distribuere samme til samtlige Postaabnerier. Altens Postexpedition 21 October 1854”

I brevet er navngitt 16 poståpnerier under Altens postekspedisjon. Det stemmer med at poståpneriene i Gjæsvæhr, Skarsvaag og Kjøllefjord falt fra etter sommer-båtpostens opphør i 1853, mens Maasø og Indre Hop kom til som følge av nye anløpssteder for dampskipsfarten i 1854 [OBS! Indre Hop (Hopseidet) ble valgt som poståpnersted i stedet for Ytre Hop (Sjånes)]. Videre kunne premierløytnant Riis rapportere samme høst at også Gjæsvæhr og Kjøllefjord var blitt antatt som poståpnersteder i dampskipssesongen 1854 (j. nr. 2921/1854).

Følgelig var det 18 poståpnerier som skulle betjenes og avlevere regnskap til postekspeditøren i Alten pr. 1. januar 1855.

Postekspeditør Düblie uttrykker bekymring over den arbeidsmengden han vil få, dersom Vardø og Vadsø ikke får utdelt frimerker og kassasjonsstempler. Bekymringen skulle vise seg å være ugrunnet.

I **Sirkulære Nr. 11/1854** av 12. desember 1854 går det fram at:

”Postaabnerne ville ved Requisition i betimelig Tid hos den Postmester eller Postexpediteur, under hvem de sortere, have at sørge for, at de altid ere forsynede med et Antal Frimærker, som kan ansees passende i Forhold til Betydeligheten af den Brevvexling, som pleier at expederes gjennom Postaabnerierne”

Dersom frimerker ikke var å oppdrive fra overordnet postkontor eller postekspedisjon, kunne de også bestilles i større kvanta direkte fra departementets nyutnevnte postkasserer (frimerkeforvalter), Herr cand. Jur. Nissen, (se sirkulære no 9/1854 punkt a), slik som spesifisert i § 2 i den nye Loven av 7de Juli 1854 om brevportoen:

”Portoen kan forud betales ved paaheftede Frimærker, som i saadant Øiemed udfærdiges af Postvæsenet og betales med 4 Skilling for Stykke, gjældende for et enkelt Brevs Porto, og med 3 Spd. 24 Sk. for 100 Stykker. Frimærker skulle, under Iagttagelse af de nærmere Forskrifter, som af Kongen fastsættes, udsælges ved samtlige Postkontorer, Postexpeditioner eller Postaabnerier, forsaavidt ikke Undtagelse for enkelte Landdistrikters Vedkommende af Kongen bestemmes. De føres vedkommende Postembedsmænd og Postbetjente i Afregning efter den ovennævnte Priis af 3 Spd. 24 Sk for 100 Stykker; det Mer, som de udbringes tilved at udsælges i mindre Antal, tilfalder vedkommende Postembedsmænd og Postbetjente, som derimot ikke tillegges noen yderligere Godtgjørelse for Forhandlingen.”

I brev av 23 December 1854 fra Indredepartementet til Cand. Jur. Herr Nissen (J. Nr. 2944/1854), heter det:

”Som tidligere muntlig er Dem tilkjendegivet, har Departementet indtil Videre antaget Dem til Postkasserer. I denne Egenskab vil de have at forvalte de Brevfrimærker, som ere og fremtidig blive dem overleverede.

Frimærker skulle paa Forlangende uden Betalings Erlæggelse tilstilles samtlige Postmestere og Postexpediteurer- dog ikke Postexpediteurene paa Dampskibene, og de skulle mod Erlæggelse af Betaling, regnet efter 3 Spd 24\$ for 100 Stykker, sendes i Breve, hvis Portofrihed De kan attestere, til Enhver, som hos Dem maatte begjere samme i Partier af mindst 100 Stykker og i hele Hundreder. Ved Frimærkers Forsendelse i Posten blive de om Pengebrevs Convoluttering og Forsegling anordnede Regler at iagttage. Omkostningerne ved Skrivematerialier, Indpakkings- og Forsegningsrequisiter blive Dem godtgjort af Postvæsenet. Overskuddet af de Pengesummer , som indkommer ved Salg af Frimærker, skulle indbetales i Zahlkassen, og saadanne Indbetalinger skullen foregaae mindst een Gang maanedlig.

Inden 14 Dage efter Udgangen af hvert Fjerdingsaar, første Gang i Januar Maaned 1855, vil de have at aflægge for Departementet en overensstemmende med vedlagte Schema affattet Regnskabsextract og inden 1 Maaned efter Udgangen af hvert Aar, første Gang i Januar 1856, at efter ligeledes vedlagte Schema affattet Regnskab. Deres Beholdning af Frimærker skal til enhver Tid paa Departementets Forlangende kunne paavises. Til Deres Efterretning oversendes Aftryk af Departementets Circulaire til samtlige Postmestere og Postexpediteurer af 29 September sistleden, samt af dets Bekjendtgjørelse af 12 d. M. Departementet vil senere afgive Bestemmelse angaaende Størrelsen af den Caution, som bliver at stille af Dem i Egenskab af Postkasserer. Som Postkasserer tilstaaes der Dem foreløpig 120 Spd aarlig, regnet fra 1ste October sistleden. Denne Godtgjørelse er at opføre i Deres Extracter og Regnskab”

Tilbakemeldingene til Poststyrelsen fra postmestere og postekspeditører rundt om i landet, deponert i Indredepartementets arkiv, uttrykker et nærmest samstemmig ønske om at alle underliggende poståpnerier burde forsynes med frimerker. Dette ble også løsningen som departementet etter hvert gikk for, nemlig at poståpneriene skulle kunne rekvirere frimerker fra sine overordnede postkontorer/postekspedisjoner, eller også direkte fra postkasserer Nissen, dersom det var snakk om større kvanta. Som en følge av dette, ble det også formålstjenlig å kunne utstyre post-åpneriene med kassasjonsstempler. I den sammenheng har jeg hentet fram noe korrespondanse i arkivet som klart uttrykker departementets intensjoner og beslutninger. Først et brev stilet til postmesteren i Trondhjem angående en forespørsel fra Holtaalen poståpneri om salg av frimerker:

”Til Postmesteren i Throndhjem 3. Februar 1855. Departementet har bragt i Erfaring, at Hr. Postmesteren, efterat Postaabneren i Holtaalen, Lensmand Olsen, ved Skrivelse af 28. December sidstleden, havde tilstillet dem 3 Sp 24 \$ med Begjæring om at erholde 100 Stykker Brevfrimærker tilstillede, og derhos havde gjort Forespørgsel om Kassationen af de med Frimærker paaheftede Breve, som maatte indleveres ved Postaabneriet, har tilbagesendt ham Pengebeløpet med Tilkjendegivende, ”at Holtaalens Postaabnerie ikke er blant dem, der ere bestemte til Udsalg af Frimærker, og at Breve saaledes for dette Postaabneries Vedkommende indtil videre blive at frankere og postere i karterne som hidtil, kun med den Forandring af Portobeløpet, som den nye Portolov tilsiger”.

Departementet finder sig herved foranlediget til at gjøre Hr. Postmesteren opmerksom paa, at skjønt Holtaalen Postaabnerie ikke er blant dem, der skulle forsynes med Frimærker til Udsalg saaledes, at Mærkernes Kostende bliver at indtage i Postaabnerens Afregninger med Hr. Postmesteren, er Intet til Hinder for, at Breve, forsynede med Frimærker, kunde indleveres og expederes ved samme, som ved hvilken som helst anden Postanstalt i Riget, samt at de burde have gjort Postaabneren bekjendt med, at

han, indtil Kassationsstempel og de øvrige til Kassationen fornødne Redskaber ere modtagne, har at kassere Mærkerne ved at overstrege dem med Blæk. De burde derved have underrettet ham om, at han for at erholde Frimærker kjøbte, vilde have at henvende sig til Departementets Postkasserer, hos hvem han imidlertid erfares at have senere begjært de attraaede Mærker (J. Nr. 143/1855)”

Korrespondansen mellom postmester Brøgger i Tromsø og Poststyrelsen angående punkt k i sirkulære no 9/1854, vil også tjene til opplysning her:

”Til det Kongelige Departement for det Indre. I Anledning af det Kongelige Departements Circulaire af 27de September sidstleden, undlater jeg ikke at afgive den ærbødige Formening, at det, paa Grund af disse Egners locale Forholde, maa ansees hensigtsmæssig, at der haves Frimærker til Udsalg ved ethvert af de under dette Postcontoir henhørende Postaabnerier, med Undtagelse maaske af Finskogen, Maursund, Alteidet og Sopnæs, hvorfra Correspondancen har vist sig at være mindre betydelig. Uagtet det, av paa Forhaand at afgjøre, hvormange Frimærker, der kunne ventes disponerede ved hvert af de nævnte Postaabnerier, har jeg dog, overensstemmende med den Erfaring, min korte Functionstid som Postmester har tilladt mig at erfare med Hensyn til Omfanget af den ved samme stedfindende Correspondance, troet at kunde foreslaa, at Postaabneriene i Kaaffjord tilstilles halvaarlig 1200 Frimærker, og Postaabneren i Carlsø, Lyngen, Skjervø, Havnæs, Loppen og Talvig hver 600. Forsaavidt dette Antal skulle for noget Postaabneries vedkommende findes forlidte, er der formentligt intet til Hinder for, at det Manglende kan blive tilsendt, af den ved Postcontoiret beroende Beholdning, der i Regelen antages at kunde være noget større end fornøden for Behovet hersteds. Postaabneren i Kaaffjord har hidtil erklæret sig villig til at overtage Udsalget af Frimærker. Under Forudsætning af at der i saa Henseende ikke vil fremkomme Indsigelse fra Nogen, har jeg imidlertid ikke troet at burde udsætte nærværende Expedition i paavente af Erklæringer fra samtlige Postaabnere. Sluttelig undlater jeg ikke at paapæge, at jeg, forsaauidt nærmere Bestæmmelse fra det ærede Departement ikke maatte indløbe inden Aarets Udgang, agter at tilstille de Postaabnerier, fra hvem Requisitioner om Frimærker maatte indløbe, endeel af de ved Contoiret Beroende. Tromsø Postcontoir den 4de November 1854. Ærbødigt Chr. Fr. Brøgger (J.nr. 2924/1854)”

Brevet fra postmester Brøgger ankom Poststyrelsen for sent til å bli tatt hensyn til under utarbeidelsen av sirkulære nr. 11/1854. I sirkulæret er bare Kaaffjorden i Finnmark nevnt som et ”aktuelt” utsalgssted (”indtil videre”) av frimerker. Brevet til Brøgger er i departementet påført med blyant ”Deptet har alene bestemt Kaaffjords postaabneri til Udsalgssted” og videre til avsnittet om ”at Postaabneriene i Kaaffjord tilstilles halvaarlig 1200 Frimærker, og Postaabneren i Carlsø, Lyngen, Skjervø, Havnæs, Loppen og Talvig hver 600, er anført og understreket ”Bifaldes”.

Først den 4. januar 1855 kommer det svar fra departementet på tilbakemeldingen fra postmester Brøgger:

”I Anledning af Hr. Postmesterens Skrivelse af 4. November f. A. meddeles herved, at man samtykker i, at de tilstiller foruden Postaabneren i Kaaffjord, endvidere Postaabnerne ved Karlsø, Lyngen, Skjervø, Havnæs, Loppen og Talvigs Postaabnerier til Forhandling det Antal Frimærker, der efter Forholdenes Beskaffenhed maatte ansees tilstrækkelig. Det fornødne Antal Kassationsstempler og fornøden Kassationssværte vil blive dem sendt med første Baadpost for, overensstemmende med Departementets Circulaire af 29 f. m. at tilstilles samtlige Postaabnere i deres District”. (j. nr.2924/1854).

At første ladning med kassasjonsstempler gikk nordover med båtposten først i januar 1855, gjør at vi kan konkludere med at poståpneriene i Troms postdistrikt ikke hadde de nye riststemplene tilgjengelige til bruk før tidligst medio februar 1855.

Fra Sirkulære no. 11/1854 siteres videre:

”Vedkommende Postmestere og Postexpediteuren i Alten ville have at tilstille, hver for sit Districts Vedkommende, de her nævnte Postaabnere et Antal Frimærker, som omtrent modsvarer Antallet af de Breve, der fra Postaabnerierne afgaae i Løbet af et halvt Aar. Det fornødne Antal Kassationsstempler samt Farvekrukker følger herved for at blive Postaabnerne tilstillede.”

I Budstikka Nr. 1/2001 (også trykt i TFK-nytt 1/01) tok Arvid Jørgensen opp spørsmålet om det kun var poståpneriene som var nevnt i sirkulære nr. 11/1854 som fikk utlevert riststempler i løpet av den perioden stampelet var i bruk. I så fall ville det kun være tre poståpnerier i Finnmark, - Vardø, Vadsø og Kaafjord -, som fikk utlevert kassasjonsstempler. Svaret på dette spørsmålet er nei. Riststempler ble etter hvert sendt ut til nesten alle poståpnerier i landet. Dette fremgår bl.a. av departementets tilbakemelding til postmester Brøgger og til postmesteren i Trondhjem angående Holtaalens poståpneri referert til ovenfor. Jørgensen (2001) dokumenterte, ved gjennomgang av noe av den korrespondansen som fant sted mellom postmesteren i Tromsø og Poststyrelsen rundt innsending av riststempler for omgraving til nummerstempler, at for Nordland og Troms postdistrikters vedkommende, ble det sendt inn langt flere riststempler enn det sirkulære nr. 11/1854 skulle tilsi.

Som nevnt innså departementet raskt hvilken lettelse det ville være for brevbefordringen i distriktene dersom frimerker var alment tilgjengelige og at kassasjonen av merkene i størst mulig grad skjedde lokalt på salgsstedet (poståpneriet). Samme dag som sirkulære nr. 11/1854 gikk i trykken, ble det fra departementet også utarbeidet en bekjentgjørelse som ble sendt ut til alle landets postmestere, der de blir bedt om å distribuere til ”de corresponderende” melding om:

”At Brevfrimærker i Partier af mindst 100 Stykker og i hele Hundreder kunne i Breve, som befordres frit med Posten, forlanges hos Departementets Postcasserer, Cand. Jur. Nissen i Christiania, og at Mærkerne af denne ville blive Vedkommende portofrit tilsendte med Posten, bringes herved til almindelig Kundskab med Tilføiende, at med Requisitionen maa følge de begjerte Frimærkers Kostende, beregnet efter 3 Spd 24 Skilling for 100 Stykker. Christiania den 12te December 1854.”

Enhver som trengte større kvanta av frimerker kunne nå få kjøpt slike hos Postkassereren og få dem kostnadsfritt ekspedert derfra.

I Fig. 5 er vist en plakat utarbeidet av postmesteren i Porsgrunn 16. desember 1854. Her er bekjentgjørelse til ”de corresponderende” om innføring av frimerke og om muligheten for kjøp av frimerker direkte fra Postkassereren slått sammen på en plakat, som ble hengt opp på sentrale steder i byen og distriktet.

Et annet viktig punkt i sirkulære no. 9/1854 er punkt c. Her fremgår at brev som ikke er blitt forskriftsmessig annullert med kassasjonsstempel (riststempel) på avsenderstedet, må avstemples av postekspeditøren eller postmesteren på omkarteringsstedet:

”Frimærker paa Breve, der behandles af Postaabnerier, som ikke ere forsynede med Kassationsstempel, overstreges med Blæk, og kasseres senere paa den foreskrevne Maade af det omkarterende eller modtagende Postkontor.”

Til tross for bekjentgjørelser og gode intensjoner ble ikke instruksjonene alltid fulgt på dette viktige punktet. Det gjorde at departementet så seg nødt til å sende ut et nytt sirkulære til alle landets postmestere og postekspeditører den 11. januar 1855 (sirkulære Nr. 1/1855) (J.nr. 47/1855):

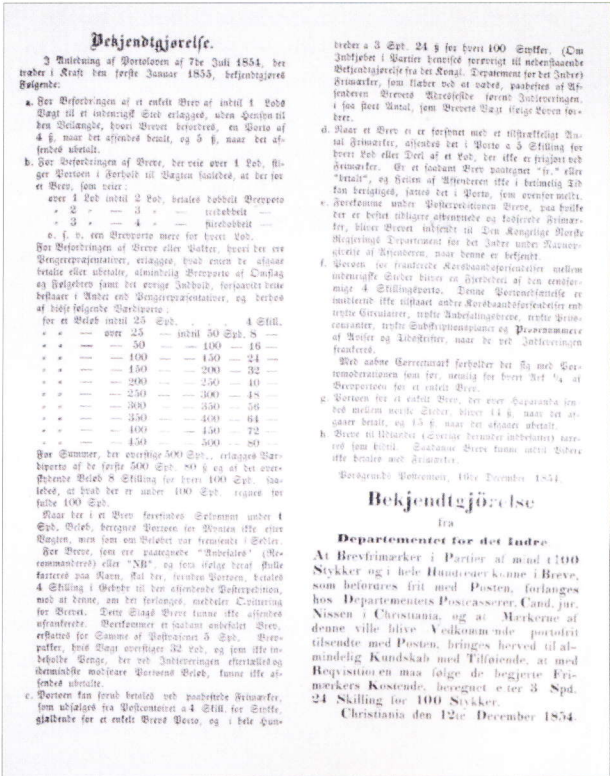

Fig. 5. Bekjentgjørelse fra postmesteren i Porsgrunn, datert 16. desember 1854 med bekjentgjørelse fra Departementet for det Indre av 12. desember 1854 på samme plakat

” Til samtlige Postmestere og Postexpediteurer. Departementet finder sig foranlediget til at indskjærpe paa det Alvorligste Bestemmelsen om at Brevfrimærker skulle behørig kasseres, inden Brevene afgaae i Postenh. Forsaavidt der til Postcontoir, Postexpedition eller Postaabnerie ankommer noget Brev, paa hvilket mærket ikke er behørig kasseret, bliver det nøiagtig at paase at Kassationen skeer inden Brevets Udlevering, hvorhos Indberetning bliver at afgive til Departementet om Stedet, fra hvilket et saadant brev er karteret. Til Fordeling blant postaabnere vedlægges det fornødne Antal Exemplarer af nærværende Circulaire”.

Hva så med Finnmark? Hvor mange poståpnerier her fikk kassasjonsstempel; eller en bedre spørsmålsstilling: hvor mange poståpnerier var det som ikke fikk kassasjonsstempel (riststempel) i 1854/1855 i Finnmark?

For å kunne svare på dette, trengs det en oppdatering på hvilke poståpnerier som faktisk var i virksomhet i Finnmark pr. 1. januar 1855.

I bilag til sirkulære no. 2/1855 over norske postkontorer, postekspedisjoner og poståpnerier pr. desember 1854 er listet opp 15 poståpnerier og 2 postekspedisjoner i Finnmark (Fig. 6):

TROMS POSTDISTRIKT:

- Hasvig Sopnæs
- Talvig Loppen
- Kaafjorden

HAMMERFEST POSTDISTRIKT

- Hammerfest posteksp.
- Alten posteksp.
- Guldholmen [Tanen]
- Havøsund
- Kautokeino
- Komagfjord
- Kvalsund
- Lebesby
- Mortensnæs [Nyborg]
- Repvaag
- Vardø
- Vadsø

Bilag til Circulære Nr. 2, 1855.

Fortegnelse

over Postcontoirer, Postexpeditioner og Postaabnerier med Angivelse af Præstegjæld, Fogderie og Amt, hvori de ere beliggende.
(Postcontoirerne og Postexpeditionerne ere angivne med særegne Tryk.)

Postcontoirer, Postexpeditioner og Postaabnerier.	Præstegjæld.	Fogderie.	Amt.
As	Aalsted	Fosen	Søndre Thronhjelm.
Aalssund			Romsdal.
Aalhus	Jølster	Stad- og Nordfjord	Nordre Bergshuus.
Assan	Assan	Østerdalen	Hedemarken.
Åm	Åm	Ager og Folling	Agershus.
Åren	Fruisten	Stad- og Vardal	Nordre Thronhjelm.
Åsgaardstrand	Bævre	Jarlberg	Jarlberg og Larvig.
Åsmus	Åsmus	Selle	Hedemarken.
Åsholmen	Skjerve	Sejse og Tromsø	Finnmarken.
Ålten	Ålten-Talvig	Ålten	do.
Åndø	Sjøgdal	Sjøen	Nordre Bergshuus.
Årmark	Årmark	Hede og Marker	Smaalenen.
Åsker	Åsker	Ager og Fallang	Nedre og Røbygdelegat.
Åsland	Nordre Årland	Valdre, Land og Haldland	Agershus.
Åsne	Åsne	Nedre	Christians.
Bakke	Bakke	Lister	Romsdal.
Bainstaden	Bainstaden	Indervien	Lister og Mandal.
Berg	Berg	Sejse og Tromsø	Nordre Thronhjelm.
Bergen			Finnmarken.
Bendalen	Bendalen	Helgeland	Nordland.
Bird	Bird	Thoren	Christians.
Birkager	Beldalen	Øster- og Guldal	Nordre Thronhjelm.
Bjelland	Bjelland	Lister	Lister og Mandal.
Bjorne (Havvig)	Bjorne	Fosen	Søndre Thronhjelm.
Bodo			Nordland.
Bolø (Eids)	Bolø	Romsdal	Romsdal.
Borge	Borge	Lofoten og Vesterrælen	Nordland.
Brevig	Brevig	Helgeland	Brennberg.
Bruene	Bruene	Lofoten og Vesterrælen	Nordland.
Bukasa	Bukasa	Nordre Thronhjelm	Brennberg.
Bu	Bu	Lofoten og Vesterrælen	Nordland.
Bu	Bu	Lofoten og Vesterrælen	Nordland.
Børsen	Børsen	Strids og Selto	Søndre Thronhjelm.
Christians			Lister og Mandal.
Christiansand			Romsdal.
Dals	Vide Holand	Stad- og Nordfjord	Nordre Bergshuus.
Davigen (Bryggen)	Davigen	do.	do.
Deinonen			Rickerød.
Deibak			Agershus.
Dverberg	Dverberg	Lofoten og Vesterrælen	Nordland.
Dvås	Nesse	Helgeland	do.
Egersund			Stavanger.
Eid (Houdeide)	Eid	Stad- og Nordfjord	Nordre Bergshuus.
Eid	Fjellberg	Stad- og Nordfjord og Hordal	Søndre Bergshuus.
Eidsberg	Eidsberg	Bakkestad, Høgen og Friland	Smaalenen.
Eidsvoll	Eidsvoll	Øvre Romerige	Agershus.
Elverum	Elverum	Østfolden	Hedemarken.
Enshak	Enshak	Nordre Romerige	Agershus.
Enne	Enne	Stad- og Nordfjord og Hordal	Søndre Bergshuus.
Esje (Klip)	Esje	Røbygdelegat	Nedre og Røbygdelegat.
Ernsvig	Ernsvig	Sjøen	Nordre Bergshuus.
Farsund			Lister og Mandal.
Fede	Kvinnedal	Lister	do.
Fel	Fel	Nordre Romerige	Agershus.
Fikke	Hosanger	Balton	Nordland.
Fiakrogen	Tromsø	Sejse og Tromsø	Finnmarken.

Fig. 6. Bilag til sirkulære nr. 2. 1855 (første side)

Denne listen er misvisende. Her er utelatt alle mindre sesong-poståpnerier som kun var betjent i en begrenset periode av året [P.S. Sesong-poståpneriene ble tatt med i den senere ”Fortegnelse over Postcontorer, Postexpeditioner og Postaabnerier” fra 1859 (Bilag til sirkulære Nr. 24.1858)]. De tidligere omtalte sesongpoståpneriene som var blitt etablert under sommer-båtposten i 1852 og under den påfølgende dampskipsfarten på Øst-Finnmark i 1853 og 1854, og som fortsatt var i drift pr. januar 1855, mangler. Det gjelder poståpneriene i Berlevaag, Gamvig, Gjæsvæhr, Havningberg, Hopseidet [Indre Hop], Kjelvig, Kjøllefjord og Maasø.

Tilsammen gir dette 23 poståpnerier og 2 postekspedisjoner i funksjon i Finnmark (eksklusive poståpneriene i Senjen og Tromsø fogderi) pr.1. januar 1855. I løpet av den tiden riststempelet var i bruk (til februar 1856), tilkom ytterligere fire poståpnerier, - Karasjok, Polmak, Russemark og Øxfjord -. Av disse (27) var 21 underlagt Altens postekspedisjon og 6 Tromsø postkontor (se tabell nedenfor). Alten og Tromsø var omkarteringskontorene for alle poståpneriene i Finnmark på denne tiden. Poståpnerier som ikke var blitt forsynt med kassasjonsstempel, skulle blekkannulere frimerkene på brevene og merkene senere "overstemples" med riststempel av postekspeditøren og postmesteren i henholdsvis Alten og Tromsø ved omkarteringen her (jfr. sirkulære no. 9/1854 punkt c. over).

Her kan det være på sin plass å skyte inn at Alten postekspedisjon ved Kongelig resolusjon av 19. juni 1807 ble ordinert som overordnet postekspedisjon for Øst- og Vest-Finnmark postområder (og alle poståpneriene her). Poståpneriene i Senjen og Tromsø fogderi nord for Tromsø lå under postkontoret i Tromsø. Hammerfest ble oppgradert (for annen gang!) til selvstendig postekspedisjon fra 1.8.1849 uten ansvar for underliggende poståpnerier. Først i oktober 1859 fikk Hammerfest status som postekspedisjon med underliggende poståpnerier.

I sin artikkel i Budstikka i 2001 postulerte Jørgensen at "alle poståpnerier (i Norge) som senere fikk nummerstempel ved første utsendelse også har hatt riststempel".

Dette holder langt på vei, men ikke helt. I alle fall ikke for Finnmark.

I Poststyrelsens arkiv har jeg funnet to journaler (j. no. 314/1865 og 703/1856) som omhandler innsendelse av riststempler fra postdistriktene i vårt nordligste fylke:

"Altens Postexpedition, 16. Februar 1856, Düblie. Til Den Kgl. norske Regjerings Departement for det Indre. I henhold til det Kgl. Departements Circulaire af 26. Januar sidste, oversendes herved underdanig Postexpeditionens Kassationsstempel, samt 2de Stempler fra Postaabneriene paa Indre Hop og Kjøllefjord. Efterhaanden som de ulige Postaabnerier indsaende deres Stempler, skulle de blive indsaendte. Ved denne Leilighed tillader jeg mig at bemærke, at Postaabnerierne i Kvalsund, Karasjok, Polmak, Havningberg, Gamvig, Gjæsvæhr, Kjølvi og Maasø ikke ere blevne forsynede med Kassationsstempler og at de 5 sidstnævnte samt Postaabneriet paa Berlevaag endog mangler signeter og de fornødne Vægtlod" (J. nr. 703/1856)

"Hammerfest Postexpedition, 12. Februar 1856, Ordening "Ifølge det høje Departements Circulaire af 26de f. M. fremsendes herved i en Pakke det her ved Postexpeditionen benyttede Kassationsstempel til behaglig Afbenyttelse" (J. nr. 314/1856)

"Troms Postcontoir, 15. Februar 1856, Brøgger. Hoslagt oversendes ærbødigst 3 stk kassationsstempler modtatt fra Postaabnere" (J. nr. 314/1856)

"Troms Postcontoir, 29. Februar 1856, Brøgger. Hoslagt oversendes ærbødigst 2 stk Cassationsstempler, saa at nu i det hele er afsendt fra dette Postcontoir 5 Stk. - Da den directe Postgang til Alteidet, Sopnæs, Øxfjord, Talvig og Kaaffjord er ophørt vil det vel medgaae en Tid, indtil Cassationsstemplene fra disse Postaabnerier kan forventes" (J. nr. 314/1856)

"Troms Postcontoir, 14 Marts 1856, Brøgger. I Forbindelse med Skrivelse af 29 forrige Maaned oversendes Cassationsstempler, endvidere 3 Stk." (J. nr. 314/1856).

Alten Postexpedition, 14. April 1856, Düblie. Til Contoiret for Postvæsenet. Kassationsstempler for Russemarks og Repvaags Postaabnerier oversendes ærbødigst" (J. nr. 314/1856)

I journalboken til Journal 314/1856 fremgår at Altens Postekspedisjon avsendte ytterligere 3 Cassationsstempler (ikke navngitte) den 30. mai; innkommet 14. Juni. Brevet ligger ikke under dette journalnummeret i arkivet

Basert på ovennevnte dokumentasjon har jeg konkludert at Norges første frimerke ble solgt ved alle poståpneriene som var i virksomhet i Finnmark i perioden 1855-1856. Åtte poståpnerier, - Kvalsund, Karasjok, Polmak, Havningberg, Gamvig, Gjæsvæhr, Kjølvi og Maasø -, fikk ikke utlevert riststempel. Fra disse poståpneriene ble brev med frimerker (som etter instruksjonen skulle være blekkannulerte) først

riststemplet ved omkarteringskontorene i Alten og Tromsø. Tre sesong-poståpnerier som ikke fikk utlevert riststempel, - Karasjok, Polmak og Kvalsund –, fikk nummerstempel ved første utsendelse i 1856 (der røk Jørgensens postulat!). Videre var det ett poståpneri, - Berlevaag -, som hadde riststempel, men som ikke fikk nummerstempel.

Nedenfor er utarbeidet en tabell over poståpnerier og postekspedisjoner i Finnmark som: (1) hadde salg av frimerker (NK 1) i 1855/1856; (2) fikk utlevert riststempel i 1854-1855; (3) benyttet håndskrevne stedsnavn på NK1 i 1. og 2. tertial 1856 (noen også senere) og (4) fikk nummerstempel i 1856.

Salg av NK 1 i 1855/1856	Utlevert riststempel i 1854/1855	I virksomhet fra/ [gjenopprettet/oppgradert]	Håndskrevne stedsnavn i 1. og 2. Tertial 1856	Utlevert nummerstempel i 1856
Alten postekspedisjon	ja	1776		11
Berlevaag	ja	03.1852		nei
¹ Gamvig	nei	03.1852		nei
Gjæsvær	nei	03.1852		361
² Guldholmen [Tanen]	ja	<1824 (?)		95
¹ Hamningberg	nei	03.1852		nei
² Havøsund	ja	< 1830 (?)		106
Hopseidet [Indre Hop]	ja	05.1854		125
Ingø	nei	01.01.1857		363
Karasjok	nei	01.02.1855		145
Kautokeino	ja	1798 [10.1852]		148
¹ Kjelvig	nei	06.1778 [03.1852]	x	nei
Kjøllefjord	ja	06.1778 [05.1853]		152
Komagfjord	ja	01.11.1846		157
Kvalsund	nei	1807		162
² Lebesby	ja	1824		173
Maasø	nei	06.1778 [05.1854]		360
Mortensnæs [Nyborg]	ja	16.06.1836 [04.1854]	x	208
Polmak	nei	01.02.1855		232
² Repvaag	ja	< 1850 (?)	x	238
³ Rolfshavn	nei	01.04.1856	x	nei
Russemark	ja	03.10.1855		245
⁴ Skarsvaag	nei	03.1852 [01.1857]		362
Vadsø [p.eksp.]	ja	06.1778 [10.1856]		329
Vardø	ja	1776		334
Tromsø postkontor				
³ Hasvig	ja	01.03.1850	x	102
Kaafjord	ja	15.03.1839		144
⁶ Loppen	ja	1804 [< 1844?]		185
Sopnæs	ja	15.10.1853		275
Talvig	ja	1799	x	302
Øxfjord	ja	30.04.1855		350
Hammerfest [p.eksp.]	ja	06.1778 [08.1849]	x	100

Kommentarer til tabellen.

¹Gamvig, Havningsberg og Kjelvig fikk verken riststempel eller nummerstempel. Fra Kjelvig poståpneri er kjent håndskrevet "Kjelvig" på NK 1 i perioden 1856 til 1858.

²Jeg har i denne omgang ikke bestrebet meg på å kunne dokumentere eksakt dato for når poståpneriene i Tanen [Guldholmen], Havøsund, Lebesby og Repvåg ble opprettet. I 1829 ble det bestemt at poståpneriene og noen postekspedisjoner, som ikke hadde postsignett, skulle få slike. Fra Finnmark var poståpnerier i Tanen [Guldholmen], Havøsund, Lebesby, Vadsø og postekspedisjoner i Hammerfest og Vardø på denne listen. Disse fikk utlevert signettstempler (fra medaljør Tax) med poståpneriene og postekspedisjonenes navn i oktober 1830.

Tanen [Guldholmen] poståpneri var etablert i 1824, da en bipost mellom Guldholmen og Lebesby ble opprettet ved en Kongelig resolusjon (13. mars 1824), meddelt amtmannen i Finnmark i brev av 27. mars fra Departementet for Finans-, Handels- og Toldfaget, om at "*der skal etableres en Bipost mellem Postaabnerstedet Guldholmen og Lebesbye i Finmarken, dog saaledes, at denne Post ikke udgaaer til andre Tider, end naar der med Hovedposten ere ankomne Breve bestemte til Lebesbye eller Kjollefjords Sogn, eller naar derfra skulle gives Breve av Vigtighed til Befordring til Hovedpost-Touren*". Lebesby poståpneri ble opprettet sommeren 1824 som en følge av denne resolusjonen.

Repvåg er nevnt i distansematrise no. 15 for portosatsene av 13. mai 1833, sammen med Havøsund og Lebesby uten at dette med sikkerhet kan tas til inntekt for at noe poståpneri var blitt opprettet på stedet allerede da. Repvåg fikk først signett med poståpneriets navn i juni 1852.

Fig. 7. NK 1 med blekkannulerte, håndskrevne stedsnavn "Rolfsohavn 7.6.56" og "Hasvig 13.7.56" fra tiden da riststemplene var innlevert for omgraving, og "Kjelvig 15.4.57" fra tiden da de fleste poståpneriene i Finnmark hadde fått nummerstempel, men ikke Kjelvig

³Poståpneriet i Rolfsohavn ble opprettet 1. april 1856 på et tidspunkt da riststemplene fra de andre poståpneriene i landet var innsendt til omgraving. Poståpneren i Rolfsohavn fikk aldri utlevert riststempel, men benyttet seg bl.a. av håndskreven blekk-annulering "Rolfsohavn" i "brukstiden" for håndskrevne stedsnavn-annuleringer på NK 1 rett før (2. tertial 1856), og etter at nummerstempel var blitt utlevert til dem som fikk slike (Rolfsohamn fikk ikke nummerstempel).

⁴Skarsvaag poståpneri ble opprettet under sommer-båtposten i 1852, men ble nedlagt allerede våren 1853. Poståpneriet ble gjenopprettet med helårlig drift fra 1. januar 1857. Følgelig ble det ikke solgt frimerker ved Skarsvaag poståpneri i 1855/56.

⁵Hasvig, som lå under Tromsø postkontor, er ikke eksplisitt nevnt i korrespondansen mellom postmester Brøgger og Poststyrelsen. Etersom postmesteren i Tromsø ønsket å distribuere frimerker til alle poståpneriene (også de mindre) i distriktet etter rekvisisjon hos ham, og dette ble bifalt av Poststyrelsen, er det sannsynlig at også Hasvig poståpneri solgte frimerker og benyttet et kassasjonsstempel. Dette understøttes av at det også er kjent en håndskreven stedsnavn-blekkannulering på NK 1 - "Hasvig 13/7-56," - fra perioden da riststempelet skal ha vært innsendt for omgraving til nummerstempel.

⁶Loppen poståpneri ble opprettet i 1804, men nedlagt allerede i 1807. Stedet dukker opp igjen i portotabell av 25.3.1844, og Loppen fikk utlevert postsignett med poststedets navn i mars 1845, hvilket tyder på at poståpneriet ble gjenopprettet på begynnelsen av 1840-tallet

Fig. 8. Brev fra Komagfjord til Talvig i Alten, frankert med NK1 riststemplet av poståpneren i Komagfjord og forskriftsmessig datostemplet "ALTEN 2.1. 1856" ved omkarteringskontoret i Alten; i henhold til instruks av 29. september 1854 (Sirkulære Nr.9.1854).

Fig. 9. Brev fra Karasjok med håndskreven navn og dato "Karasjok 28. januar 1856" frankert med NK 1 og sendt til Tromsø. Poståpneren i Karasjok hadde ikke riststempel og brevet er avstemplet med 12 streks riststempel (frimerket) og datostempel "ALTEN 3.2.1856" (sidestempel på brevet) ved omkarteringskontoret i Alten; dette også i overensstemmelse med instruks av 29. september 1854 (Sirkulære Nr.9.1854).

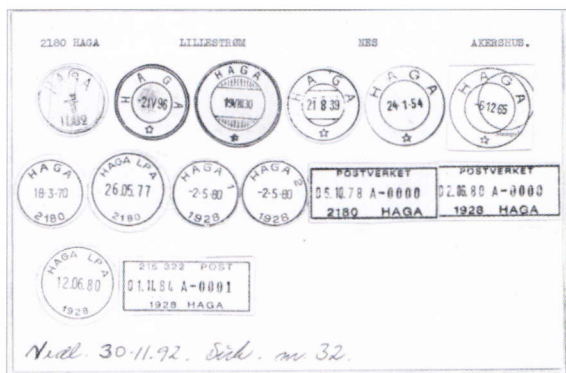
Litt omkring Postmuseets stempelkort

Av Arvid Löhre

For tiden pågår det skanning av Postmuseets gamle stempelkort, og bildene legges ut søkbare på primusweb.no i regi av Maihaugen. Med min førstehånds kunnskap om dette arkivet, vil jeg gjerne komme med noen kommentarer og opplysninger.

Perioden da Posthuskvartalet i Oslo ble fraflyttet og ryddet, var en hektisk periode for alle som hadde tilhold der. Første pulje fra ledelsen flyttet fra Dronningens gate 15 til Postgirobygget, Bishop Gunnerus' gate 14, mandag 31. mars 2003. Postmuseet hadde kjempet for å forbli i Kvadraturen, men det gikk som det gikk. Arkivprosjektet som pågikk (se Budstikka 4/2004) ivaretok arkivmaterieell fra tiden før 1. desember 1996. Postmuseets gjenstander gikk til Maihaugens magasiner via en fjellhall ved Bekkelagskaia. Jeg hadde hovedansvaret for å flytte de filatelistiske samlinger fra utstillinger, hvelv og andre sikre rom rundt i hele kvartalet, og til et lagerlokale i kjelleren til Norges Bank. Arkivprosjektet tok det de skulle ha til Arkivverket. Grensene mellom de filatelistiske samlinger og det som skulle til magasinene på Maihaugen var ikke alltid like klare. Dette som en liten bakgrunn for det jeg nå skal fortelle.

Brukbart materieell ble tatt vare på fra hele kvartalet, men søppelcontainere og papircontainere i bakgården ble fort fylt opp. Det ble holdt interne auksjoner over en god del ting, alt fra firmagaver med postlogo til originalgrafikk og andre innrammede bilder, og blant annet forskjellig verkøy og utstyr for øvrig. På en slik auksjon sikret jeg meg en gammel og svært velbrukt treklubbe, og åtte hulljern i størrelser fra 20 til 33 mm. Jeg visste nemlig hva de var brukt til.

Stempelkort - HAGA

For dere som IKKE kjenner Postmuseets stempelkort, er det da et arkiv over norske stedsstempler. Arkivet er ordnet slik at hvert poststed har ett eller flere kort, og stedene er ordnet alfabetisk. Kortene er ca 188 x 123 mm, øverst står navn, eventuelt postnummer, kommune og fylke, og i noen tilfeller også navn på overordnet postkontor. På disse kortene er det klebet opp utklippede stempelavtrykk i kronologisk rekkefølge.

Avtrykkene ble skaffet til veie på flere måter. Først var det nok Intendanturkontoret, og senere Forsyningskontoret, som sørget for at Postmuseet fikk sine avtrykk. I tillegg stod det følgende passus i forsyningskatalogen (sitat fra tilfeldig utgave – R28): "For at Postmuseets samling av datostempelavtrykk skal være a jour til enhver tid skal postkontorene A sende avtrykk av alle nye datostempler ved kontoret og underliggende postkontorer til Postdirektoratet / Postmuseet / Postboks 1181 Sentrum/ 0107 OSLO 1. Postkontorene A skal før stempelet tas i bruk, ta 6 avtrykk på baksiden av bl 72, tjenestekort. Om mulig brukes bare et kort til alle 6 avtrykkene. OBS: Avtrykkene må være tydelige, rene og klare. Det må ikke brukes verken for mye eller for lite sverte." På slutten fikk jeg ordnet avtrykk av nye stempler direkte fra Postens stempelprodusent, Krogstien.

Ett av originalavtrykkene ble, da jeg begynte ved Postmuseet i 1998, sendt til Norsk Filatelistforbund ved Bjørn Bunæs. Dette var en ordning fra før det kom gode kopimaskiner, stempelbokprosjektet fikk original avtrykk. Etter at jeg hadde snakket med Bjørn sendte vi heller en god kopi av hele tjenestekortet. Det beste av originalavtrykkene ble klippet ut og klistret på stempelkortet, jeg tror vi brukte frimerkehengsler.

Når du kikker på et stempelkort, ser du at de eldste stempelavtrykkene opprinnelig var klebet på svart kartong. Jeg vet ikke om det var bevisst, men som resultat framstår disse avtrykkene med doble ringer. Dette er selvfølgelig ikke tilfelle, og mange forfattere har hatt en jobb med saks eller Photoshop på stempelillustrasjonene sine for å få det korrekt. Og andre har gått i fella og gjengitt avtrykkene med dobbelt ring.

Det var også slik tidligere, at utklippene til stempelkortene skulle være runde og klippet forholdsvis tett opp til avtrykkets ytterste ring. Fra omkring 1990 ble de heldigvis klippet ut firkanter med bedre margin. Men nå kommer vi til de hulljernene jeg kjøpte på auksjon. Disse hadde i sin tid blitt brukt til å "stanse ut" runde avtrykk ved Postmuseet. Ved hjelp av en fotokopi av et tjenestekort med seks avtrykk, har jeg gjengitt på illustrasjonen omtrent hvordan det foregikk.

Dessverre kan det være lett å bomme ved en slik framgangsmåte, især fordi klippene åpenbart skulle være tette. Noen ganger har dessverre hulljernet blitt slått inn i avtrykket og skadet gjengivelsen av deler av ytre ring.

Hulljern brukt på stempelavtrykk

Hva skjedde med de resterende fire gjenværende avtrykkene? Jo, de aller fleste ble arkivert som reserveavtrykk i et annet arkivskap. Noen ganger kan det mangelfullt ha blitt tatt ut bare ett avtrykk av to tilsynelatende like stempler, da er det godt å kunne referere til Langangens bøker med fakta og illustrasjoner tatt direkte fra Ruis protokoller. Jeg husker at i forbindelse med stempelboka fra Oslo, skaffet jeg forfatteren flere kopier fra reserveavtrykkene for dobbeltsjekk.

Stempelkortene har mange feil og mangler, og de må brukes kritisk og må sammenholdes med andre kilder. Som eksempel viser jeg et stempelkort fra Haga i Akershus. Originalavtrykk tatt ved levering av enningsstemplene fra 1800-tallet finnes ikke, og det er satt på et dårlig avtrykk fra et senere tidspunkt. Toringsstempelet (IIL) og hjelpestempelet er sannsynligvis tatt av postintendanten, men de er montert på sort kartong og framstår med dobbelt ring ytterst. Tverrbjelkestempelet fra 1939 er for så vidt greit nok, mens toringsstempelet (IIA) fra 1954 er trolig skåret for snaut i deler av ringen. Da gjør det ikke noe at det er montert på et nytt tilfeldig klipp av samme stempel fra 1965. Men på andre kort forvirrer det, når det ved en feil er satt opp en dublett med en senere dato. De to håndstemplene fra 1980 er begge altfor tett klippet, og litra l har derfor skade på ringen i avtrykket nede. Haga kan ha fått to datonummeratorer av alle tre typene, men bare ett avtrykk er gjengitt. Dette har egentlig ikke så mye å si, klisjeene er maskinproduserte og identiske for hver leveranse og litraen er stillbar. Men de burde ikke ha vært montert med overlapping.

Hva skjedde med stempelkortene etter 2003? Arkivet med de originale kortene gikk sammen med gjenstandssamlingen, blankettarkivet, plakatarketivet, filmarkivet og biblioteket til Postmuseet. Reserveavtrykkene fulgte med de filatelistiske samlingene til en uviss skjebne i Norges Bank. Det var ikke forutsetningen at de filatelistiske samlingene skulle være utilgjengelig for forskning, men de er dessverre i praksis blitt det.

Følg brev av blankett nr. 73 Tjeneste kort 5a. Mai 1914

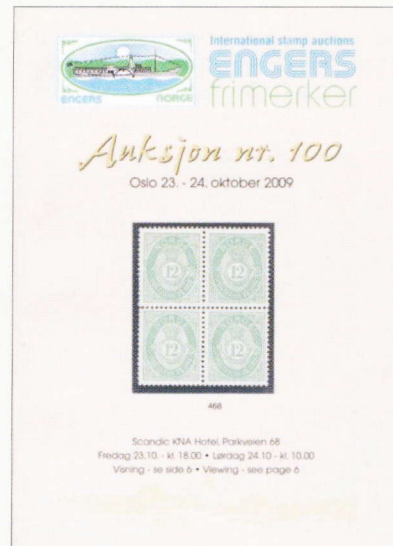
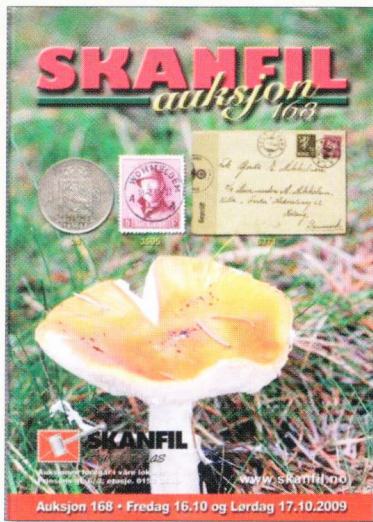
Av Oddbjørn Salte

Det er mye rart som i blant dukker opp fra de dype gjemmer. Postverket har, naturlig nok, et strengt reglement. Det er nødvendig i en bransje som skal håndtere verdisaker for folk flest. Kreative løsninger blir ikke alltid like godt mottatt, men her synes jeg det foreligger en morsom liten sak.

I følge instruksen skal et brevhus bare håndtere alminnelige brev, brevkort og korsbåndforsendelser. Alle øvrige postale tjenester kan bare utføres av et postkontor og eller et poståpneri.

Brevhusstyrer Ivar Nilsen Titland var tydeligvis en omgjengelig og hjelpsom mann. Det er ganske kreativt å lage et Følg brev slik det her er gjort. – *Man bruker hva man haver* – Pakken kom fram og ble utlevert på bestemmelsesstedet to dager senere. Pakken er mottatt og ekspedert fra Nappene brevhus i Manger i Hordaland den 19. februar 1922 og sendt derfra antagelig med første båt inn til Bergen for videre distribusjon sørover. Frimerkene er avstemplet med uklare avtrykk av brevhusets firerings kassasjonsstempel nr 247. Følg brevet er behandlet og stemplet i Bergen samme dag (19 II 22). Et morsomt posthistorisk dokument.

BUDSTIKKA

mottar trykningsbidrag fra fglgende firmaer

Kjell Germeten A/S

SKANFIL A/S

Engers Frimerker

Frimerkehuset AS

Norsk Posthistorisk Selskap

takker for bidragene.

